

PEDAGOGIK KADRLARNI TAYYORLASHDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI INTEGRATSIYALASH

Sattorov Fayzulloxo‘ja Rahimjon o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va Mudofaa Universitetining

Harbiy Aviatsiya Instituti Aviatsiya Mutaxassislarini tayyorlash kafedrası

Uchish apparatlari va dvigatellarini texnik ekspluatatsiya qilish sikli o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada pedagogik kadrlarni tayyorlash jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiyalashning nazariy-metodologik asoslari, pedagogik ahamiyati hamda amaliy mexanizmlari tahlil etilgan. Globallashuv sharoitida bo‘lajak pedagoglarni kasbiy kompetensiyalar bilan bir qatorda yuksak ma‘naviy-axloqiy fazilatlar, milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, fuqarolik mas‘uliyati va insonparvarlik ruhida tarbiyalashning dolzarbligi asoslab berilgan. Shuningdek, ta‘lim jarayonida milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligini ta‘minlashning samarali yo‘llari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: pedagogik ta‘lim, pedagogik kadrlar, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, integratsiya, ma‘naviy tarbiya, pedagogik kompetensiya, vatanparvarlik, insonparvarlik, ta‘lim sifati.

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari, ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta‘lim tizimiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Har bir davlatning raqobatbardoshligi, iqtisodiy va ma‘naviy taraqqiyoti ko‘p jihatdan ta‘lim sifati hamda pedagogik kadrlarning salohiyatiga bog‘liq. Shu bois pedagogik kadrlarni tayyorlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta‘lim islohotlarining asosiy maqsadi zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega, ma‘naviy barkamol, milliy va

umuminsoniy qadriyatlarga sodiq bo'lgan pedagoglarni tayyorlashdan iboratdir. Chunki pedagog jamiyatning ma'naviy taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi shaxs hisoblanadi. U nafaqat bilim beruvchi, balki yosh avlod qalbiga ezgulik, vatanparvarlik, insonparvarlik va fuqarolik mas'uliyati kabi fazilatlarni singdiruvchi tarbiyachidir.

Bugungi axborot makonida turli g'oya va mafkuralarning kuchayishi yoshlar ongiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shunday sharoitda milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va umuminsoniy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishda pedagoglarning roli beqiyosdir. Shu sababli pedagogik kadrlarni tayyorlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiyalash masalasi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan alohida ahamiyat kasb etadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning mazmun-mohiyati

Qadriyatlar jamiyat taraqqiyotining ma'naviy asoslarini tashkil etuvchi muhim ijtimoiy hodisadir. Ular insonning hayotga, jamiyatga va o'z faoliyatiga bo'lgan munosabatini belgilaydi hamda uning xulq-atvori va dunyoqarashini shakllantiradi.

Milliy qadriyatlar muayyan xalqning tarixiy rivojlanishi davomida shakllangan ma'naviy, madaniy va axloqiy boyliklar tizimini ifodalaydi. Ular xalqning urf-odatlarini, an'analari, tili, dini, san'ati, madaniyati va tarixiy xotirasida o'z aksini topadi.

O'zbek xalqining milliy qadriyatlari qatoriga quyidagilar kiradi:

kattalarga hurmat va kichiklarga izzat;

mehmondo'stlik;

mehr-oqibat;

sabr-qanoat;

or-nomus va hayo;

vatanparvarlik;

oilaparvarlik;

ilmga hurmat.

Umuminsoniy qadriyatlar esa butun insoniyat tomonidan tan olingan va qadrlanadigan axloqiy, huquqiy hamda madaniy tamoyillar majmuasidir. Bular:

inson huquqlari;

erkinlik;

adolat;

bag'rikenglik;

tinchlik;

demokratiya;

tenglik;

insonparvarlik;

ekologik mas'uliyat.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar bir-birini inkor etmaydi, aksincha o'zaro boyitadi. Milliy qadriyatlar shaxsning ma'naviy ildizlarini mustahkamlasa, umuminsoniy qadriyatlar uning dunyoqarashini kengaytirib, global jamiyatning faol a'zosi sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Pedagogik kadrlarni tayyorlashda qadriyatlar integratsiyasining zarurati.

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri bilimli va ma'naviy yetuk avlodni tarbiyalashdan iboratdir. Bu vazifani amalga oshirishda pedagogik kadrlarning roli beqiyosdir.

Bo'lajak pedagoglarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni chuqur o'zlashtirishi quyidagi sabablarga ko'ra zarur hisoblanadi:

Birinchidan, pedagog yoshlar uchun namuna hisoblanadi.

O'quvchilar ko'pincha o'qituvchining shaxsiy fazilatlariga taqlid qiladilar. Shuning uchun pedagogning o'zi yuksak ma'naviyat va axloqiy madaniyatga ega bo'lishi lozim.

Ikkinchidan, globallashuv sharoitida ma'naviy immunitetni shakllantirish zarur.

Yoshlarni turli zararli g'oyalar, ekstremistik qarashlar va ma'naviy tahdidlardan himoya qilish uchun pedagoglarda mustahkam qadriyatlar tizimi shakllangan bo'lishi kerak.

Uchinchidan, ta'lim va tarbiya birligi ta'minlanadi.

Qadriyatlar integratsiyasi orqali pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi sifatida ham faoliyat yuritadi.

To'rtinchidan, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga ega pedagoglar yoshlarni faol fuqarolik pozitsiyasi, qonunlarga hurmat va ijtimoiy mas'uliyat ruhida tarbiyalaydi.

Pedagogik kadrlarni tayyorlashda qadriyatlar integratsiyasining nazariy asoslari.

Pedagogik ta'limda qadriyatlar integratsiyasi bir qator metodologik yondashuvlarga asoslanadi.

Aksiologiya qadriyatlar haqidagi fan bo'lib, pedagogik ta'limda shaxsning qadriyatlarga asoslangan dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, ta'limning asosiy maqsadi insonni ma'naviy jihatdan kamol toptirishdan iboratdir.

Bugungi kunda pedagogik ta'limning asosiy vazifasi kasbiy kompetensiyalarga ega mutaxassislarni tayyorlash hisoblanadi. Kasbiy kompetensiya tarkibida ma'naviy-axloqiy sifatlar ham muhim o'rin tutadi.

Mazkur yondashuv talabaning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda uning ma'naviy rivojlanishini ta'minlaydi.

Turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish ko'nikmasini shakllantirish bugungi pedagogning muhim kompetensiyalaridan biridir.

Pedagogik ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni shakllantirish yo'llari.

Milliy qadriyatlarni shakllantirish pedagogik ta'limning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Buning uchun:

Talabalar buyuk ajdodlarimizning ilmiy va ma'naviy merosi bilan yaqindan tanishtirilishi lozim. Al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy kabi allomalarning hayoti va faoliyati yoshlar uchun ibrat maktabidir.

Milliy an'ana va urf-odatlarni targ'ib qilish. Oliy ta'lim muassasalarida milliy bayramlar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar va madaniy loyihalarni tashkil etish yoshlarning milliy o'zligini mustahkamlaydi.

Ona tiliga hurmatni kuchaytirish. Til millatning ma'naviy boyligi hisoblanadi. Bo'lajak pedagoglar davlat tilining nufuzi va mavqeini yuksaltirishga xizmat qilishi zarur.

Vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirish. Yoshlarda Vatanga muhabbat va milliy g'urur tuyg'ularini shakllantirish pedagogik ta'limning muhim vazifalaridan biridir.

Umuminsoniy qadriyatlarni pedagogik ta'limga integratsiyalash. Ta'lim jarayonida umuminsoniy qadriyatlarni singdirish bo'lajak pedagoglarning dunyoqarashini kengaytiradi.

Buning asosiy yo'nalishlari quyidagilar:

Inson huquqlari ta'limi. Talabalarda inson huquqlari va erkinliklariga hurmat hissini shakllantirish zarur.

Bag'rikenglik va tolerantlik. Turli millat va din vakillariga hurmat bilan munosabatda bo'lish demokratik jamiyatning asosiy talablaridan biridir.

Ekologik madaniyat. Atrof-muhitni asrash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish mas'uliyatini shakllantirish bugungi kunning muhim vazifalaridan hisoblanadi.

Tinchlik va hamkorlik g'oyalari. Pedagog yosh avlodni urush va zo'ravonlikni rad etish, tinchlik va hamkorlikni qadrlash ruhida tarbiyalashi kerak.

Qadriyatlar integratsiyasining amaliy mexanizmlari. Pedagogik kadrlarni tayyorlashda qadriyatlar integratsiyasini ta'minlash uchun quyidagi amaliy mexanizmlardan foydalanish mumkin.

O'quv dasturlarini takomillashtirish. Fan dasturlariga qadriyatlar bilan bog'liq mavzularni kengroq kiritish maqsadga muvofiq.

Innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.

debatlar;

munozaralar;

keys-stadi;

loyiha metodlari;

treninglar;

refleksiv mashg'ulotlar.

Ushbu metodlar talabalarning qadriyatlarga asoslangan fikrlashini rivojlantiradi.

Pedagogik amaliyotni kuchaytirish. Talabalar maktablarda amaliyot davomida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish orqali nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etadilar.

Raqamli ta'lim imkoniyatlaridan foydalanish. Elektron kutubxonalar, virtual muzeylar va onlayn platformalar orqali milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etish mumkin.

Pedagogik kadrlarni tayyorlashda uchrayotgan muammolar. Bugungi kunda ushbu yo'nalishda bir qator muammolar mavjud:

qadriyatlar masalasining ayrim fanlarda yuzaki yoritilishi;

nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilishlar;

ayrim yoshlarning ma'naviy tarbiyaga qiziqishining sustligi;

internet va ommaviy madaniyatning salbiy ta'siri;

tarbiyaviy ishlarning ba'zan formal xarakter kasb etishi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun pedagogik ta'lim mazmunini takomillashtirish, professor-o'qituvchilar malakasini oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish zarur.

Qadriyatlar integratsiyasining kutilayotgan natijalari.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiyalash asosida tayyorlangan pedagog:

kasbiy jihatdan kompetent bo‘ladi;
ma’naviy barkamollikka erishadi;
o‘quvchilarda vatanparvarlik hissini shakllantiradi;
fuqarolik mas’uliyatini rivojlantiradi;
tolerantlik va bag‘rikenglikni targ‘ib qiladi;
ta’lim sifati va samaradorligini oshiradi;
yoshlarni turli mafkuraviy tahdidlardan himoya qiladi.

Natijada jamiyatda ma’naviy sog‘lom muhit shakllanadi va barkamol avlod voyaga yetadi.

Pedagogik kadrlarni tayyorlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiyalash zamonaviy ta’lim tizimining strategik vazifalaridan biridir. Chunki ta’limning bosh maqsadi nafaqat bilimli mutaxassis, balki yuksak ma’naviyatli, Vatanga sodiq, insonparvar va ijtimoiy mas’uliyatli shaxsni tarbiyalashdan iboratdir.

Milliy qadriyatlar pedagogning ma’naviy ildizlarini mustahkamlab, unda milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantiradi. Umuminsoniy qadriyatlar esa adolat, bag‘rikenglik, inson huquqlariga hurmat va global hamkorlik tamoyillarini rivojlantiradi. Ushbu ikki qadriyat tizimining uyg‘unligi zamonaviy pedagog shaxsini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi.

Shu sababli pedagogik oliy ta’lim muassasalarida qadriyatlarga asoslangan ta’lim modelini takomillashtirish, ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlash hamda innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng qo‘llash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
3. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

4. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
5. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: O'qituvchi.
6. Hasanboyev J. va boshqalar. *Pedagogika*. – Toshkent: Fan va texnologiya.
7. To'xtaxodjayeva M. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. – Toshkent.
8. Xoliqov A. *Pedagogik mahorat*. – Toshkent: Iqtisod-moliya.
9. Musurmonova O. *Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi*. – Toshkent.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
11. UNESCOning ta'lim va madaniyat sohasiga oid xalqaro tavsiyalari.
12. Zamonaviy pedagogika va aksiologiya bo'yicha ilmiy maqolalar hamda tadqiqotlar.